

Crisi econòmica-crisi educativa

Lluís Tort i Raventós*

A manera d'introducció

Per a tothom és indubtable que estem vivint una forta crisi econòmica. Crisi que és més que conjuntural i que no és exclusiva d'Espanya. Malgrat tot, hem de reconèixer que en el nostre país hi ha trets molt particulars i específics, sobre els quals no volem incidir ara. Com a conseqüència, aquesta crisi afecta tots els àmbits de la vida, i per tant, també l'educació. Lògicament, una crisi econòmica duradora i profunda com la nostra suposa una crisi de valors socials. I dintre d'aquests hem de situar la crisi educativa. Però, malgrat les dificultats que tota crisi comporta, no obstant això,

caldria contemplar-la sempre de forma positiva. Ens agradi o no als educadors, és indiscutible que es dona una clara relació entre economia i educació i, gràcies a ella, se'ns ofereix la possibilitat de reconsiderar l'educació que donem i, per tant, de millorar-la. És a dir, una crisi econòmica pot ser molt preocupant, però poc hi podem fer els educadors de manera directa. Malgrat tot, sí que hi podríem fer alguna cosa quan considerem que aquesta crisi ens pot ajudar a millorar l'educació que impartim i les institucions educatives que tenim.

D'ací que podríem afirmar d'entrada, i sense por d'errar, que estem vivint una crisi mundial en tots els aspectes. Crisi que comporta un sotragueig de la nostra actual societat, però ensems ens insinua el naixement d'una nova societat que no sabem com serà i a la qual encara no sabem posar el nom adequat. En conseqüència, veiem com avui dia és costum parlar de postmodernisme, de postsocialisme, de postcapitalisme, de postindustrialisme, i molts altres «post», que ara no val la pena anomenar. I és prou clar que tot el que és «post», és també caduc. Per naturalesa la seva vigència és efímera. És un temps d'espera, mentre els trets d'identitat emergents de la nova època s'estan perfilant. I per tant vol dir que, en el camp de l'educació, els qui sàpiguen detectar els nous camins que configuraran la nova societat, podran donar sortida

*Lluís Tort i Raventós és professor Titular del Departament de Didàctica i Organització Escolar de la Universitat de Barcelona. Expert en temes sobre l'administració d'organitzacions no lucratives, ha escrit -entre d'altres obres- el llibre *Management en organizaciones al servicio del progreso humano*. Madrid: Espasa-Calpe, 1991.

Adreça: Departament de Didàctica i Organització Escolar. Facultat de Pedagogia. Universitat de Barcelona. C/ Baldiri Reixac s/n. 08028 Barcelona.

encertada en aquesta crisi. D'ací el nostre repte i el motiu d'aquest escrit.

Per trobar les pistes adequades que ens ajudin a aclarir els nous camins a emprendre, podríem citar-ne molts. Nosaltres ací tan sols en citarem alguns, els que creiem més importants i significatius. Entre ells, i pel que fa al nostre cas, el primer a destacar fóra la crisi d'Estat que està sorgint. Són força coneguts els problemes de l'estat del benestar (*Welfare State*). Per a alguns va morir a Suècia fa poc i ara tan sols li manca que surti l'esquela. I no parlem de la crisi de l'estat comunista o de l'estat capitalista. Tot això, però, només són aspectes parcials que ens fan veure que el que està realment en crisi actualment és el concepte general d'Estat. Concepte que fins ara pensàvem que era intocable.

La veritat és que els Estats últimament s'estan adonant, i a la vegada en pateixen, que havien assumit massa responsabilitats. S'ha fet tan gegant l'absorció de tasques de l'Estat que ara ha arribat el moment de reflexionar quins són els seus límits. I, en conseqüència, s'està plantejant quines són realment les funcions que ha de realitzar. Està palpablement demostrat que l'Estat sempre ha actuat com un mal empresari. Però en el moment de crisi econòmica això ha quedat més palès que mai, per la qual cosa es fa imprescindible repensar el concepte d'Estat. Així, es veu clar, d'una part, que no té

capacitat per fer-ho tot. Algunes coses perquè no hi arriba i altres perquè no en sap. Però també es veu clar que en ser les capacitats econòmiques molt limitades, es veu obligat a frenar la despesa i la possible recaptació de diners, i, per tant, ha de prioritzar.

Com diuen alguns autors, l'Estat actual és un producte de l'època industrial, i si aquesta està en crisi, lògicament també ho ha d'estar el concepte d'Estat. No hi ha dubte que l'Estat s'està replantejant en aquests moments la seva identitat i la seva situació enfront de les responsabilitats tradicionals. Replantejament que va acompanyat, com a contrapartida, de l'emergència cada vegada amb més força i de manera més clara i específica de la iniciativa social, per tal d'entomar les seves pròpies responsabilitats. Sembla, per tant, molt lògic pensar que s'ha d'arribar a un Estat que es responsabilitzarà de poques coses, com són fer les lleis, la seguretat ciutadana, i poca cosa més, i que, en canvi, haurà de promoure, d'ajudar, d'impulsar, d'equilibrar, de controlar... És a dir, tindrem un Estat que es responsabilitzarà, no de fer, sinó que es facin les coses. Un estat com una superestructura que possibilita l'harmonia i la compen-sació. I des d'aquesta perspectiva s'explica el procés de privatitzacions que estan fent molts Estats. I malgrat el que encara diuen els nostres governants actuals, que la salut i l'escola seran els seus únics reductes,

la veritat és que en l'àmbit de la salut la crisi ja és al carrer i es comença a parlar de solucions alienes a l'Estat. Cosa que estic segur que passarà dintre de poc en el camp de l'ensenyament.

Afirmació que pot semblar gratuïta i fins i tot utòpica. No obstant això, és clar que si ho mirem des d'Europa, això es donarà en el nostre país tard o d'hora. Afirmació que ve avalada, a més, per la connexió entre els plantejaments realistes i la gran crisi d'ideologies que existeix actualment. D'aquesta manera, els debats i els plantejaments fets des del vessant ideològic hauran de ser reconsiderats d'acord amb la realitat. En efecte, l'economia hi té un paper molt important. D'ací que ens hàgim d'interrogar sobre què aporta a l'educació el plantejament fet des de l'economia.

Interrogants que ens plantegem

Tota activitat, sigui del tipus que sigui, i per tant també l'activitat educativa, té una valoració econòmica. No hi ha res que no costi diners. Voler pensar de forma evasiva o romàntica, concebent l'activitat educativa separada de la qüestió econòmica material, és un error substancial i inadmissible. És curiós observar com els docents es queixen, i crec que amb raó, que estan

mal pagats i, en canvi, no s'interessen per la seva activitat en paràmetres econòmics. Els sembla com si es rebaixessin si ho fessin així. Postura afavorida de manera especial quan és l'Estat qui s'ocupa quasi de forma exclusiva d'aquesta parcel·la tan important.

Tal com ja hem dit, és indiscutible que tota activitat costa quelcom i l'educació també. Però és indiscutible que si una organització subsisteix és per produir riquesa en bé de la societat i, per tant, l'escola ha de produir riquesa, és a dir, *surplus* com se li diu. Tenint en compte, però, que aquesta riquesa no ha de ser necessàriament monetària, ni tampoc quantitativa. També pot ser qualitativa, en tot o en part, com podria ser la cultura, els coneixements, el benestar, etc. El que sí és clar és que, sigui quina sigui, d'una forma o altra, aquesta s'ha de poder mesurar. Excusar-nos en els aspectes qualitius per situar-nos camps de no obligacions o dels bons desitjos, seria avui dia un error inconcebible i insolidari. D'ací que quan parlem d'ara endavant de costos, riquesa, economia... no ens volem referir, ni molt menys, als aspectes purament monetaris.

Precisada aquesta idea per evitar malentesos en la nostra exposició, voldríem ara afegir-hi una altra idea. És essencial considerar que la qüestió econòmica no es pot pensar com una finalitat en si mateixa o com la finalitat última d'una organit-

zació. L'aspecte econòmic és indiscutiblement un recurs, important sí, per a les empreses comercials, però tan sols un recurs. La veritat és que l'aspecte econòmic cal considerar-lo com un mitjà excel·lent per valorar l'eficàcia d'una activitat organitzativa. Aspecte que representa una variable molt significativa i mesurable dels plantejaments qualitatius que es donen en qualsevol organització, que per naturalesa són sempre difícils de valorar. D'ací que l'aspecte econòmic no pugui ser separat d'una activitat, ni és bo que ho sigui. Cal tenir-ho en compte quan es tracta de parlar d'una activitat, perquè ens ajuda a concretar l'acció.

Les institucions educatives han d'estar ben convençudes d'aquesta relació amb l'economia. I si volem ser solidaris amb la societat en crisi, cal detectar i analitzar les repercussions econòmiques, explícites o no, que sorgeixen en el moment en què es fa una activitat educativa. Aquesta representa un punt de partida per formular correctament les decisions. I això és el que han fet els responsables de l'educació en molts països.

És interessant veure com els països desenvolupats i la mateixa UNESCO s'estan replantejant moltíssimes qüestions que fins ara es consideraven quasi inqüestionables. Així, es pregunten:

- Es pot impartir la mateixa educació i assolir el mateix aprenentatge amb menys cost?
- Per a què serveix l'educació que s'imparteix i l'aprenentatge que s'assimila?
- És l'educació que actualment s'ofereix la que realment s'ha d'oferir avui en dia?
- És possible aconseguir una millor rendibilitat en educació?
- Es pot aconseguir un estalvi en els resultats sense alterar els fins i objectius?
- Es pot assolir un estalvi en els resultats canviant els fins i els objectius?

Com es pot veure, aquestes són preguntes molt serioses a les quals ha de donar resposta cada institució educativa, però que a l'ensem també s'ha d'estudiar en un nivell superior, a nivell de sistema educatiu. És indiscutible que les solucions passen per plantejaments globals i internacionals. Però, també és indiscutible que les institucions educatives s'han de preocupar per trobar solucions concretes, buscant la manera de ser més rendibles i productives. I d'ací neix també una altra pregunta bàsica, és possible això?

És rendible l'educació? Pot arribar a ser-ho?

Comencem per donar una noció de rendibilitat. La rendibilitat és un concepte essencial en el camp de l'organització. Es presenta com quelcom molt definit ja que explica la relació positiva que existeix entre els mitjans i els resultats. Així doncs, quan els beneficis, econòmics i/o socials són iguals o superiors a la inversió, econòmica i/o social, llavors parlem de rendibilitat.

L'educació, i més en concret l'escola, han de ser rendibles. I ho diem i ho sentim amb gran èmfasi, perquè l'educació en general i les institucions educatives en particular, econòmicament parlant, són un pou sense fons. La rendibilitat escolar i educativa a penes existeix. Des dels espais insuficientment utilitzats fins al dogma de les actuals *ratios* professors-alumnes totalment obsolets, passant pels esforços de la correcció de treballs i exàmens amb resultats molt pobres, la manca de rendibilitat és realment notable. Veritablement les institucions educatives no són rendibles, però, a més, són un tipus d'institucions en les quals els costos són cada vegada més progressivament creixents.

Afirmació confirmada de forma clara per la pràctica constant. Només s'ha d'observar el comportament dels països desenvolupats, en què com més

educació s'imparteix, més necessitats es generen. Necessitats que cal prioritzar ja que totes no es poden atendre, donades les limitacions econòmiques que existeixen. Això ha portat a la conveniència de considerar la rendibilitat com una exigència ineludible de replantejament global. En aquests moments la qüestió és tan urgent que és imprescindible superar les solucions parcials i puntuals que s'han anat prenent fins ara. D'ací que s'hagi considerat ineludible replantejar tots els àmbits de l'educació, no donant cap afirmació com a gratuïta i vertadera. Cal analitzar-ho tot. Cal prioritzar les necessitats i cal estudiar els mitjans disponibles i la millor forma d'utilitzar-los segons les metes establertes.

D'ací les preguntes que abans ens fèiem. És això el que hem d'ensenyar? Es pot ser més eficaç ensenyant d'una altra manera? Com aconseguir que l'educació sigui rendible? I com aquests, podríem presentar molts altres interrogants. Tots ells amb respostes molt difícils i compromeses. Però que cal pensar a donar com abans millor, perquè malgrat que augmentin a tot arreu els pressupostos i els costos en educació, també és notable veure com en quasi tots els països es queixen de les deficiències del seu sistema educatiu. La veritat és que no s'observa enlloc, per més diners que s'hi dediquin, una millora significativa del sistema educatiu. I per tant, la urgència i

l'evidència de buscar la rendibilitat d'aquest sistema són molt clares.

Aquest és un problema molt seriós que demana solucions, i ensem, una gran dosi de creativitat per part de tots els qui s'ocupen d'aquest camp: professors, dirigents, administradors, etc. Solucions que passen indiscutiblement per sensibilitzar del problema les institucions educatives. Perquè, elles són realment les veritables protagonistes. Malgrat que en la resposta a donar s'hagi de prendre una actitud global, la qual sobrepassi les solucions que pugui donar cada institució.

Segons la meua manera de pensar, caldria abans de tot fer un plantejament racional de la qüestió. Plantejament que ens portaria a mirar la qüestió des de diferents perspectives. Així, hauríem de veure com:

a) *reduir costos*, alternativa que comportaria estudiar la manera de reduir els mitjans que s'han utilitzat fins ara en educació, sense que per això s'alterin els resultats

b) *créixer globalment*, és a dir, augmentar els resultats en augmentar, encara que amb menys intensitat, els mitjans

c) *créixer intel·ligentment*, això és, com augmentar els resultats sense augmentar els mitjans utilitzats

d) *disminuir intel·ligentment*, o veure la manera de disminuir tant els resultats com els mit-

jans, però els primers amb menor quantitat que els segons

e) *créixer de forma privilegiada*, és a dir, com augmentar els resultats, disminuint els mitjans. Alternativa ideal, si bé realment molt difícil d'aconseguir.

Decidir-nos per una alternativa o una altra s'hauria de prendre sempre segons el moment i les possibilitats de cada institució. I si bé pot ser fàcil que alguna alternativa ens pugui semblar tècnicament o teòricament millor, la veritat és que totes són factibles. I hauran de ser les nacions, primer, però les institucions educatives, a continuació, les que hauran de prendre una postura adequada que faci rendibilitzar la seva situació.

Com assolir la productivitat en educació? Val la pena?

Però a més de ser rendibles, l'educació i les institucions educatives també han de ser productives, ja que la productivitat és un dels conceptes que més preocupa en el moment present. Avui dia es considera indiscutible que davant una crisi econòmica tan notable com la que vivim, la solució passa per un augment de productivitat en tots els aspectes i àmbits, i per tant també en el camp de l'educació.

Ara bé, què s'entén per productivitat? Entenem per productivitat la quantitat i qualitat dels resultats segons els mitjans disponibles. De forma més concreta encara, podríem dir que hi ha productivitat quan el cost de les entrades (*inputs*) més el procés de transformació és inferior al cost de sortides (*outputs*) o resultat final. I, per tant, la productivitat i la rendibilitat van molt unides.

El problema actual és que moltes organitzacions s'han preocupat de tantes coses que s'han oblidat de la productivitat. Aquest és el gran pecat del moment actual. I si això els passa a les organitzacions de tipus comercial, molt més encara els passa a les denominades pròpiament de serveis. D'ací que no sigui estrany que també li passi a l'organització educativa. I a ella de manera molt concreta, perquè és una assignatura pendent, ja que sempre s'ha refusat o qüestionat aquest terme, per les seves connotacions empresarials, confonent i identificant el que és la raó de ser en tota organització, amb el que és propi i exclusiu de l'empresa. Per tant, podríem dir que l'organització educativa ha de ser productiva perquè és una organització, i si no ho és, no tindria raó de ser.

El problema de l'encariment sempre creixent de les institucions educatives comença a ser preocupant. Per fer-nos càrrec d'aquest problema en la seva arrel, seria necessari veure què està passant actualment en

l'àmbit social. I veuríem, amb preocupació, com s'està abandonant la indústria i es passa ràpidament al camp dels serveis. I, per tant, estem vivint en un món en constant transformació en què s'està esgotant l'energia de creixement per manca de productivitat. El desplaçament del factor treball de la indústria al camp dels serveis, amb una producció estancada, si no està en decreixement, a excepció feta d'algunes, ha portat a l'empobriment de la humanitat. I això ens explica la crisi que estem vivim. I d'això en pateix l'educació.

Només cal adonar-nos que, en l'ensenyament, estem fent servir els mateixos plantejaments i recursos de fa molts segles, mentre intentem respondre a les exigències actuals. I com que això no casa, resulta que tenim pocs resultats i dolents. Volem solucions i exigim despeses a partir de principis tradicionals no demostrats però que es dogmatitzen. D'ací el problema que representa l'educació en aquests moments.

Sabem que la productivitat d'una organització es mesura sempre per la comparació entre els resultats obtinguts i la capacitat que es té per produir-los a causa dels mitjans de què es disposa. És la comparació entre l'eficàcia i l'eficiència. I com dèiem, una institució educativa qualsevol ha de ser productiva i ha d'oferir productivitat. Més encara, dins del possible, s'ha de responsabilitzar d'augmentar-la

amb la finalitat de ser veritablement rendible. I veiem com la realitat no va per aquest camí. Les despeses en educació cada vegada són més grans i els resultats, més insatisfactoris.

Realment es tracta d'un problema important, sense solucions fàcils, cosa que no vol dir que no s'hagin de trobar i buscar. La veritat és que és un problema fonamental que demana solucions pràctiques i urgents. Solucions que no tenen res a veure amb l'augment de salaris, ni tampoc amb l'augment de professorat o disminució d'alumnat. Com tampoc no té res a veure amb l'elaboració de projectes curriculars ben fets. Les solucions creiem que són molt més simples, encara que complexes.

La veritat és que en les organitzacions de servei i, per tant, també en les institucions educatives, la productivitat no es té gaire en compte. I el resultat és que l'increment dels costos, tant dels salarials com de l'adquisició de recursos materials, han estat traspassats als usuaris o a la comunitat social. Normalment els salaris en l'àmbit dels serveis augmenten a un ritme superior a la productivitat real que es dona, i per tant la inflació i la destrucció del teixit econòmic és preocupant.

Davant d'això, cal preguntar-nos què cal fer per augmentar la productivitat en les institucions educatives. La resposta crec que és retornar al que ja sabem que funciona. Així, sabem que la

productivitat industrial va ser clara i evident gràcies a la metodologia que va propugnar en el seu temps Taylor. Ara caldria tornar per aquest camí. Però, llavors, el problema més difícil a superar serà obtenir el consens necessari en el camp de l'educació, ja que les reticències i la por als canvis són molt notables.

De manera concreta, podríem dir respecte a això que els elements fonamentals per augmentar la productivitat educativa són dos: l'aplicació de la tecnologia i l'anàlisi científica del treball educatiu. M'explico.

El primer element per augmentar la productivitat en educació consistiria a aplicar la tecnologia al camp del procés d'ensenyança. És clar que una cosa és educar i l'altra instruir; i, per tant, aquest procés d'aplicació haurà de ser diferenciat. Així, el procés d'instruir o d'ensenyar, caldrà fer-lo de forma totalment nova i productiva, utilitzant les noves tecnologies; ja que actualment encara estem ensenyant quasi com fa tres-cents anys. La tecnologia avançada està quasi totalment present en tots els àmbits, menys en l'ensenyança. Qualsevol treballador, paleta, jardiner, fabricant, etc., està utilitzant màquines o eines en les quals està present la tecnologia. I no diguem dels electrodomèstics o aparells de la llar. Indiscutiblement la tecnologia hi està present. En canvi, en el discurs docent no hi és. Sabem fer millors papers, programacions o

projectes curriculars ideals, però a l'hora de posar-los a la pràctica encara utilitzem els mateixos recursos i els mateixos plantejaments de fa anys. I si la tecnologia entra a les aules, més aviat s'utilitza com un recurs o mitjà, cosa que encareix la despesa, però no augmenta la productivitat.

Realment la tecnologia hauria d'entrar a les institucions educatives com un element integrat en el procés d'ensenyança, per la qual cosa aquest haurà de ser pensat de forma molt diferent. Seria el primer pas per anar cap a una millora real de la productivitat.

El segon element que hem afirmat seria una conseqüència de l'anterior, i es tractaria de l'anàlisi científica del procés de transmissió dels coneixements i aprenentatges, comptant naturalment amb l'aplicació de les noves tecnologies. Aquest és l'aspecte més nou i urgent, però també el més delicat d'emprendre. Per enfocar-lo correctament caldria realitzar tot un esforç d'enginyeria per estudiar analíticament tot el procés de transmissió de forma creativa, no donant res per predefinit ni establert dogmàticament. Serà necessari qüestionar-ho tot, des de la docència, passant pel que cal entendre per qualitat d'ensenyança, fins a l'últim detall.

Des d'aquesta perspectiva, per exemple, ens hauríem de preguntar per la validesa de la tan defensada *ratio* professor-

alumne, com a índex de qualitat. Perquè si l'ensenyança ha de ser personalitzada, encara que segons els temes i els moments hauria de ser massiva, quin sentit té avui dia parlar de *ratio*?

I des del camp de l'organització, la recerca de productivitat, també ens portaria a analitzar tots els àmbits que constitueixen la institució educativa, com poden ser: a) l'activitat educativa, b) l'organització i estructura, c) els recursos i la tecnologia, d) les persones, tant els qui ofereixen el servei com els seus receptors, e) el temps d'ensenyança, f) etc.

Algunes persones poden pensar que ja es fa alguna cosa en aquests aspectes. No obstant això, personalment crec que cal acceptar-ho amb molta reserva, ja que per desgràcia és un treball parcial i molt poc seriós científicament. Caldria tenir persones prou creatives i emprenedores que vulguin utilitzar i aplicar aquelles eines que s'han demostrat eficaces en altres camps, per tal d'assolir una productivitat millor i una rendibilitat més notable.

No hi ha dubte que les institucions educatives han de produir més i millor aprenentatge. El trist d'aquestes institucions és que no s'han plantejat mai quin aprenentatge volem donar i, per tant, tampoc no s'han preocupat per saber què cal fer per arribar a assolir-lo. I aquest resulta que és un problema important.

Conclusió

Després de tot aquest comentari, crec que no podem deixar d'afirmar que hi ha una clara relació entre l'educació i l'economia. Relació que és bona perquè ens ajuda a replantejar millor el procés educatiu. Ja que és clar que actualment hi ha una crisi en el camp de l'ensenyament. Crisi que no és produïda directament per la crisi econòmica. És més profunda, com també ho és aquesta. Però s'ha d'admetre que l'aspecte econòmic està sent un detonador per començar a replantejar-nos l'educació i, per tant, per superar aquesta forta crisi que es pateix.

Per arribar a aquesta correcta superació, caldrà atendre més la realitat que el debat ideològic. I en aquest aspecte, serà imprescindible considerar la forma de millorar la rendibilitat de les institucions educatives i augmentar-ne la productivitat. Aquests són els dos reptes més importants que se'ns plantegen avui dia i que qüestionen tots els dogmes del procés educatiu fins ara intocables.

I en aquest sentit són les persones, nosaltres els educadors, els qui amb esperit obert hem de buscar el millor dins les possibilitats del país, i fer una acció prou creativa i eficaç per tal d'optimitzar el que està a les nostres mans.

Abstracts

Desde el supuesto de que la actual crisis económica resituará la función del Estado —que abandonará parte del intervencionismo de antaño en beneficio de una actitud más liberal—, y considerando que la escuela ha de producir riquezas cuantificables aunque no necesariamente en términos monetaristas, el autor—después de formular una serie de interrogantes en torno a las posibilidades de optimizar los resultados de las inversiones educativas— sostiene que hay que rentabilizar tanto la educación como la escuela. Para conseguirlo, nada mejor que procurar la reducción de los costes aumentando, por el contrario, los beneficios; esto es, acrecentando la productividad en educación. En efecto, la educación, como cualquier otro servicio, debe tender a alcanzar cimas, cada vez superiores, de rendimiento, sirviéndose de los principios de la organización tal como los planteó, en su momento, el taylorismo, y que ahora, podrían canalizarse mediante la tecnología aplicada al proceso educativo y el análisis científico del proceso de transmisión de los conocimientos y aprendizajes. De esta manera, la organización educativa puede coadyuvar a la mejora de la productividad, preocupándose más de la realidad educativa que del debate ideológico.

Palabras clave: Crisis económica - Crisis de la educación - Estado del bienestar - Organización escolar - Rentabilidad de la educación - Productividad de la educación.

Partant du principe que la crise économique actuelle resituera le rôle de l'État — qui abandonnera une partie de l'interventionnisme d'antan au bénéfice d'une attitude plus libérale —, et considérant que l'école doit produire des richesses quantifiables, bien que pas nécessairement en termes monétaires, l'auteur, après avoir formulé une série d'interrogations sur les possibilités d'optimiser les résultats des investissements éducatifs, soutient qu'il faut rentabiliser l'éducation et l'école. Pour ce faire, la meilleure solution est de rechercher une réduction des coûts tout en augmentant les bénéfices, c'est-à-dire en accroissant la productivité de l'éducation. Comme tout autre service, l'éducation doit en effet viser des rendements toujours supérieurs en adaptant à son profit les principes d'organisation déjà définis par le taylorisme, qui pourraient aujourd'hui être canalisés aussi bien par l'application de la technologie au processus éducatif que par l'analyse scientifique du processus de transmission des connaissances et d'apprentissage. L'organisation éducative peut ainsi contribuer à l'amélioration de la productivité, en se préoccupant plus de la réalité éducative que du débat idéologique.

Mots clés: Crise économique - Crise de l'éducation - État providence - Organisation scolaire - Rentabilité de l'éducation - Productivité de l'éducation.

From the supposition that the present economic crisis will relocate the function of the state — which will relinquish some of its former interventionism in favour of a more liberal attitude— and considering that school has to produce quantifiable wealth, though not necessarily in monetarist terms, the author —after formulating a series of questions about the possibilities of optimising the results of investment in education— maintains that both education and the school have to be profitable. To achieve this, what better than to reduce costs while increasing profits, i.e., increasing productivity in education. Indeed, education —like any other service— has to tend towards ever higher peaks of performance, using the principles of organisation as propounded, at the time, by Taylorism and which now could be channelled both through the application of technology to the educational process and a scientific analysis of the process of transmission of knowledge and learning. In this way educational organisation can help improve productivity by being more concerned with educational reality than ideological debate.

Key words: Economic crisis - Crisis of education - Welfare State - School organisation - Profitability of education - Productivity of education.